

UDC: 32

LBC: 66.0; 66.1; 66.1(0)

MJ № 258

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153

Sources of the Concept of Legitimacy in the Ancient and Middle Ages Tural Alakbarov*

Abstract. The article notes that the sources of legitimacy were different in ancient and medieval times than today. It is emphasized that the concept of legitimacy in China emerged from a complex interplay of philosophical ideas, cultural beliefs, and historical precedents. The Mandate of Heaven, Confucianism, and legalism each provided different sources through which rulers sought to legitimize their authority. In ancient Greece, the concept of legitimacy arose from a combination of civic participation, philosophical thoughts, mythological narratives, and the pursuit of virtue. In ancient India, however, the concept of legitimacy was deeply rooted in the rich tapestry of spiritual, social and philosophical ideals. Dharma served as a spiritual compass that guided rulers to maintain cosmic order and ethical principles. The article also notes that the sources of legitimacy in ancient Rome were multifaceted, based on a combination of mythology, legal foundations, religious symbolism, and the ability to ensure stability and prosperity. In medieval Europe, the concept of legitimacy was shaped by the complex dynamics of feudal relations, religious beliefs, and evolving political structures. In medieval Islam, the concept of legitimacy was deeply rooted in the caliphate, the implementation of the Sharia and the pledge of allegiance. The interaction of political and religious factors determined the sources of legitimacy, emphasizing the importance of rulers to rule according to Islamic principles. The scientific result of the article, the novelty and importance of the work is that it shows how the concept of legitimacy changes over time and space and the impact of these changes on the management structure of societies. The author

* PhD student of the "political theory" specialty of the Department of Social Sciences of Ganja State University; Ganja, Azerbaijan

E-mail: turalekbarov@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-7524-3886>

To cite this article: Alakbarov, T. [2025]. Sources of the Concept of Legitimacy in the Ancient and Middle Ages. "Metafizika" journal, 8(1), pp.141-153.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153>

Article history:

Received: 09.12.2024

Accepted: 03.03.2025

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

emphasizes that the sources of legitimacy in ancient and medieval times, unlike in the modern era, originated more from religious, philosophical and cultural contexts. The novelty of the work is the comparative presentation of specific models of legitimacy in ancient China, Greece, India and Rome, as well as in medieval Europe and the Islamic world. The main hypothesis is that the sources of legitimacy were formed according to the social, economic and ideological realities of the time and had a direct impact on the management mechanisms. The importance of the work is that it provides an opportunity to better understand the dynamics of legitimacy in the modern era and build effective governance structures by learning from its historical models. This approach creates a new perspective for both philosophical and political-legal studies.

Keywords: Antiquity, Middle Ages, China, India, Athens, Rome, Europe, Islam

УДК: 32

ББК: 66.0; 66.1; 66.1(0)

МЖ № 258

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153

Источники Концепции Легитимности в Древних и Средневековых Турал Алекбаров*

Абстракт. В статье отмечается, что источники легитимности в древности и средневековье были иными, чем сегодня. Подчеркивается, что концепция легитимности в Китае возникла в результате сложного взаимодействия философских идей, культурных верований и исторических прецедентов. Мандат Неба, конфуцианство и законничество предоставили разные источники, с помощью которых правители стремились узаконить свою власть. В Древней Греции концепция легитимности возникла из сочетания гражданского участия, философских мыслей, мифологических повествований и стремления к добродетели. Однако в древней Индии концепция легитимности глубоко укоренилась в богатом переплетении духовных, социальных и философских идеалов. Дхарма служила духовным компасом, который направлял правителей в целях поддержания космического порядка и этических принципов. В статье также отмечается, что источники легитимности в Древнем Риме были многогранными, основанными на сочетании мифологии, правовых основ, религиозной символики и способности обеспечить стабильность и процветание. В средневековой Европе концепция легитимности формировалась сложной динамикой феодальных отношений, религиозных верований и развивающихся политических структур. В средневековом исламе концепция легитимности глубоко укоренилась в халифате, соблюдении шариата и клятве верности. Взаимодействие политических и религиозных факторов

* Докторант кафедры социальных наук Гянджинского Государственного Университета по специальности «Политическая теория»; Гянджа, Азербайджан

E-mail: turalekbarov@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-7524-3886>

Цитировать статью: Алекбаров, Т. [2025]. Источники Концепции Легитимности в Древних и Средневековых. *Журнал «Metafizika»*, 8(1), с.141-153.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153>

История статьи:

Статья поступила в редакцию: 09.12.2024

Отправлена на доработку: 15.01.2025

Принята для печати: 03.03.2025

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

определяло источники легитимности, подчеркивая важность правления правителей в соответствии с исламскими принципами. Научный результат статьи, новизна и важность работы заключается в том, что она показывает, как концепция легитимности меняется с течением времени и пространства и влияние этих изменений на структуру управления обществами. Автор подчеркивает, что источники легитимности в древние и средневековые времена, в отличие от современной эпохи, возникали в большей степени из религиозных, философских и культурных контекстов. Новизна работы заключается в сравнительном представлении конкретных моделей легитимности в Древнем Китае, Греции, Индии и Риме, а также в средневековой Европе и исламском мире. Основная гипотеза заключается в том, что источники легитимности формировались в соответствии с социальными, экономическими и идеологическими реалиями того времени и оказывали непосредственное влияние на механизмы управления. Важность работы заключается в том, что она дает возможность лучше понять динамику легитимности в современную эпоху и построить эффективные структуры управления, изучая ее исторические модели. Такой подход создает новую перспективу как для философских, так и для политико-правовых исследований.

Ключевые слова: Античность, Средневековье, Китай, Индия, Афины, Рим, Европа, Ислам

UOT: 32

KBT: 66.0; 66.1; 66.1(0)

MJ № 258

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153

Qədim və Orta Əsrlərdə Legitimlik Anlayışının Mənbələri

Tural Ələkbərov*

Abstrakt. Məqalədə legitimliyin mənbələrinin qədim və orta əsrlərdə bu gündən fərqli olduğu qeyd olunur. Vurğulanır ki, Çində legitimlik anlayışı fəlsəfi fikirlərin, mədəni inancların və tarixi presedentlərin mürəkkəb qarşılıqlı təsirindən irəli gəlirdi. Cənnət Mandatı, Konfutsiçilik və leqalizm hər biri hökmdarların öz səlahiyyətlərini legitimləşdirməyə çalışdıqları fərqli mənbələr təmin edirdi. Qədim Yunanıstanda isə legitimlik anlayışı vətəndaş iştirakının, fəlsəfi düşüncələrin, mifoloji rəvayətlərin və fəzilət axtarışının birləşməsindən yaranmışdır. Qədim Hindistanda isə legitimlik anlayışı mənəvi, sosial və fəlsəfi idealların zəngin qobelenində dərin kök salmışdır. Dharma hökmdarlara kosmik nizamı və etik prinsipləri qorumaq üçün rəhbərlik edən mənəvi kompas kimi xidmət edirdi. Məqalədə həmçinin qeyd olunur ki, qədim Romada legitimliyin mənbələri çoxşaxəli olub, mifologiya, hüquqi əsaslar, dini simvolizm, sabitlik və rifahı təmin etmək qabiliyyətinin birləşməsinə əsaslanırdı. Orta əsrlər Avropasında legitimlik anlayışı feodal münasibətlərinin, dini inancların və inkişaf edən siyasi strukturların mürəkkəb dinamikası ilə formalaşmışdır. Orta əsrlər İslamında isə legitimlik anlayışı xilafətdə, şəriətin həyata keçirilməsində və beyət əhdində dərin kök salmışdır. Siyasi və dini amillərin qarşılıqlı təsiri hökmdarların İslam prinsiplərinə uyğun idarə etmələrinin vacibliyini vurğulayaraq, legitimliyin mənbələrini müəyyən edirdi. Məqalənin elmi nəticəsi, işin yeniliyi və əhəmiyyəti legitimlik anlayışının zaman və məkana görə necə dəyişdiyini və bu dəyişikliklərin cəmiyyətlərin idarəetmə strukturuna təsirini geniş şəkildə göstərməsidir. Müəllif vurğulayır ki, qədim və orta əsrlərdə legitimliyin mənbələri müasir

* Gəncə Dövlət Universitetinin Sosial fənlər kafedrasının “siyasi nəzəriyyə” ixtisasının doktorantı; Gəncə, Azərbaycan
E-mail: turalekbarov@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-7524-3886>

Məqaləyə istinad: Ələkbərov, T. [2025] Qədim və Orta Əsrlərdə Legitimlik Anlayışının Mənbələri. “Metafizika” jurnalı, 8(1), səh.141-153.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i1.141-153>

Məqalənin tarixçəsi:

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 09.12.2024

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 15.01.2025

Çapa qəbul edilmişdir: 03.03.2025

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

dövrdən fərqli olaraq daha çox dini, fəlsəfi və mədəni kontekstlərdən qaynaqlanırdı. İşin yeniliyi legitimliyin qədim Çin, Yunanıstan, Hindistan və Roma ilə yanaşı, orta əsrlər Avropası və İslam dünyasındakı spesifik modellərini müqayisəli şəkildə təqdim etməsidir.

Açar sözlər: qədim dövr, orta əsrlər, Çin, Hindistan, Afina, Roma, Avropa, İslam

1. Giriş

Legitimlik anlayışı siyasi elm, əxlaq fəlsəfəsi və idarəçilik sahələrinə nüfuz edən fundamental və mürəkkəb anlayışdır. Bu, hakimiyyətin ədalətli və meritokratik olaraq tanınması və qəbul edilməsini ifadə edir [Rosenfeld, 1994, s.12]. Legitimlik adətən idarəetmə sistemi kontekstində səlahiyyətin tanınması və qəbul edilməsini əhatə edir. Siyasi fəlsəfədə alimlər hakimiyyəti nəyin legitim etdiyi və onun səlahiyyətini necə əldə etdiyi sualı ətrafında müzakirə aparırlar. Görkəmli fəlsəfi perspektivlərdən biri, siyasi legitimliyin idarə olunanların açıq və ya gizli razılığından asılı olduğunu iddia edən Maarifçilik dövrünün mütəfəkkiri Con Lokkdan gəlir. Lokkun konsepsiyası legitimliyin əsasını təşkil edən müqavilə əlaqəsini quraraq xalqın hökumətlə razılaşmasının vacibliyini vurğulayır.

Digər təsirli perspektiv isə alman sosioloqu Maks Veberin siyasi legitimliyin üç növünü müəyyən etməsidir: ənənəvi, xarizmatik və rəsonal-hüquqi. Ənənəvi legitimlik ictimai adətlərə və tarixi qəbula əsaslanır, xarizmatik legitimlik isə liderin şəxsi xarizmasından qaynaqlanır. Rəsonal-hüquqi legitimlik, Veberə görə, institusional prosedurlara və hökumətin ictimai rifah naminə qanuna riayət etməsinə əsaslanır.

2. Qədim dövrdə legitimlik anlayışının mənbələri

Qədim Çində legitimlik anlayışının mərkəzində Cənnət Mandatı (Tyanminq) anlayışı dayanırdı. Çin siyasi fəlsəfəsində dərin kök salmış bu konsepsiya hökmranlıq hüququnun ilahi razılıqla verildiyini iddia edirdi. Cənnət Mandatına əsasən, hökmdar ədalətli və xalqın mənafeyinə uyğun idarə etdiyi müddətcə legitim sayılırdı. Hökmdar öz vəzifələrini yerinə yetirmədikdə, təbii fəlakətlərlə üzləşdikdə və ya ictimai iğtişaşların şahidi olduqda, bu, rəhbərliyin dəyişdirilməsinə haqq qazandıran Mandatın qüvvədən düşməsi kimi şərh edilirdi. Cənnət Mandatı həm hökmdarlar, həm də filosoflar tərəfindən sülalə dəyişikliklərini legitimləşdirmək və müəyyən bir rejimin yüksəlişini və ya süqutunu əsaslandırmaq üçün istifadə edilən güclü ideoloji alətə çevrilirdi. Bu konsepsiya hökmdarların harmoniyanı qorumaq və öz təbəələrinin rifahını qorumaq üçün məsuliyyətini vurğulayaraq, siyasi hakimiyyət üçün mənəvi çərçivə təmin etdi [Ci, 2019].

Demokratiyanın vətəni olan Afinada isə legitimlik öz köklərini vətəndaş iştirakı ideyasında tapmışdır. Klisfen tərəfindən formalaşdırılan və daha sonra Perikl tərəfindən inkişaf etdirilən Afina demokratiya modeli vətəndaşların qərar qəbuletmə proseslərində birbaşa iştirakını vurğulayırdı. Vətəndaşlar, sadəcə azad (qul olmayan) kişilərlə məhdud olsalar da, Şəhər Məclisində iştirak etmək, siyasəti müzakirə etmək və müxtəlif dövlət vəzifələrində işləmək hüququna malik idilər. Afina demokratiyası kontekstində legitimlik vətəndaşların şəhər-dövlətin siyasi həyatında fəal iştirakından irəli gəlirdi.

Siyasi hakimiyyətin xalqın iradəsi və iştirakına əsaslanması ideyası Qədim Yunanıstanda legitimliyin fərqli dərk edilməsi üçün zəmin yaratmışdır. [Forsdyke, 2005]

Qədim Yunanıstanın fəlsəfi nəhəngləri Platon və Aristotel legitimlik haqqında diskursa böyük töhfələr vermişdirlər. Platon “*Respublika*” əsərində filosof-kralların başçılıq etdiyi ideal dövləti təklif edərək, demokratiyaya şübhə ilə yanaşırdı. Platonun fikrincə, legitimlik ciddi intellektual və əxlaqi təlim keçmiş hökmdarların müdrikliyinə və fəzilətinə əsaslanırdı. Aristotel isə “*Siyasət*” əsərində daha punktual bir baxış təqdim etmişdir. O, legitimliyin müxtəlif yollarla təzahür edə biləcəyini qəbul edərək, müxtəlif idarəetmə formalarının mövcudluğunu etiraf edirdi. Aristotel siyasi sistemləri hökmdarların sayına görə kateqoriyalara ayırır və onların ümumi rifahı təmin etməyini tədqiq edərək legitimliyini qiymətləndirirdi. [Forsdyke, 2005]

Qədim Hindistanda legitimlik mənbələrinin mərkəzində Dharma anlayışı dayanırdı. Hindu fəlsəfəsində kök salan Dharma kainatı idarə edən kosmik nizamı və fərdlərin yerinə yetirməli olduğu əxlaqi vəzifələri əhatə edir. Hökmdarların legitimliyi onların Dharmaya sadıqlığı ilə mürəkkəb şəkildə bağlı idi, idarəetmənin etik prinsiplərə və kosmik harmoniyaya uyğun olmasını təmin edirdi. Ramayana və Mahabharata dastanları Manusmriti kimi qədim mətnlərlə birlikdə hökmdarlara Dharmanı dəstəkləmək üçün göstərişlər verirdi. Bu kontekstdə legitimlik hökmdarların əxlaqi düzgünlüyündən və kosmik tarazlığı qorumaq öhdəliyindən irəli gəlirdi. [Jha, 1998]

Qədim Hindistanda hökmdarların qanuniliyi çox vaxt “*Raca Dharma*” anlayışı və ya padşahın vəzifələri ilə əlaqələndirilirdi. Manusmriti və Arthaşatra, dövlətçilik haqqında qədim hind traktatları, hökmdarın vəzifələrini təsvir edir, xalqın rifahını və ictimai nizamın qorunmasını vurğulayırdı. Buna görə də, sosial legitimlik hökmdarın ədalətli idarə etmək, zəifləri qorumaq və Qədim Hindistan cəmiyyətində dərin kök salmış varna (kasta) sistemini dəstəkləmək qabiliyyətindən irəli gəlirdi. Padşahın ədalətli davranışa və ədalətli idarəçiliyə sadıqlığı xalqın gözündə onun legitimliyini gücləndirirdi. [Jha, 1998]

Qədim romalılar, bir çox başqa sivilizasiyalar kimi, siyasi hakimiyyəti legitimləşdirmək üçün mifologiyaya müraciət edirdilər. Yunanların tanrıların razılığı anlayışına yaxın olan ilahi lütf anlayışı hökmdarların legitimliyində həlledici rol oynayırdı. İmperatorlar çox vaxt öz nəsilərini tanrılara və ya mifik qəhrəmanlara bağlayaraq, onların qanuniliyini gücləndirən ilahi əlaqə yaradırdılar. Məsələn, “ilahi Yuli” anlayışı Yuli Sezarın ailəsini Venera ilahəsi ilə əlaqələndirərək onun siyasi yüksəlişinə haqq qazandıran ilahi şəcərəni təmin edirdi. İlk Roma imperatoru Avqust strateji cəhətdən özünü mifik keçmişlə assosiasiya edirdi: Troya qəhrəmanı Eneyanın nəslindən olduğunu

iddia edirdi və bununla da Romanın qurulmasını ilahi aspekti ilə əlaqələndirirdi. [Edwards, 1993]

Roma Respublikasında siyasi hakimiyyətin legitimliyi *Res Publicanın* (ictimai iş və ya birlik) hüquqi və konstitusiya çərçivəsinə əsaslanırdı. Romalılar Senatı və xalq məclislərini vurğulayaraq, nəzarət və tarazlığa malik qarışıq hökumət ideyasını yüksək qiymətləndirirdilər. Legitimlik müəyyən edilmiş qanunlara riayət etməkdən və respublika təsisatlarına hörmətdən irəli gəlirdi. Roma magistratları, icra hakimiyyətini həyata keçirən seçilmiş məmurlar öz legitimliyini müxtəlif məclislər vasitəsilə xalqın razılığından alırdılar. On iki cədvəldə və digər hüquq məcəllələrində təcəssüm olunan Respublikanın hüquqi bazası qanunun aliliyi və konstitusiya quruluşu vasitəsilə legitimliyə əsas verirdi. [Tempest & Cicero, 2011]

3.Orta əsrlərdə legitimlik anlayışı və idarəçilik

Siyasi, sosial və dini strukturların mürəkkəb şəbəkəsi ilə səciyyələnən orta əsrlər Avropası feodal kontekstdə legitimliyin təkamülünə şahid oldu. Orta əsrlər Avropasında dominant sosial və iqtisadi quruluş olan feodal quruluş legitimliyin mənbələrinin müəyyən edilməsində həlledici rol oynamışdır. Bu iyerarxik tənzipləmədə lordlar və vassallar qarşılıqlı münasibətlərə girdilər, burada sədaqət və xidmət müdafiə və torpaq üçün mübadilə edildi. Bu kontekstdə legitimlik bu feodal münasibətlərinin tanınması və qəbul edilməsindən irəli gəlirdi. Lordun ərazi üzərində hakimiyyəti sədaqət andı və simvolik investisiya aktı vasitəsilə legitimləşirdi, burada lord vassala torpaq verirdi. Mürəkkəb feodal öhdəliklər şəbəkəsi siyasi hakimiyyətin əsasını təşkil edirdi və lord onların himayəçi və təminatçısı rolunu yerinə yetirdiyi müddətcə legitimlik qorunurdu.

Orta əsrlər Avropasında siyasi hakimiyyətin legitimləşməsində dini inanclar mühüm rol oynamışdır. Kralların *İlahi Hüquq* konsepsiyası monarxların öz səlahiyyətlərini birbaşa Tanrıdan aldığı iddia edirdi. Çox vaxt xristian ilahiyyəti ilə iç-içə olan bu fikir hökmdarların ilahi hökmlə təyin olunduğuna inamı vurğulayırdı. Krallar və kraliçalar dini qurumlarla birləşərək və dindarlıq nümayiş etdirərək öz hökmranlıqlarını legitimləşdirirdilər. Bu baxımdan, Kilsə tərəfindən keçirilən tacqoyma mərasimi monarxların ilahi legitimliyi gücləndirən müqəddəs bir rituala çevrildi. Dini hakimiyyətin və kral hakimiyyətinin bu birləşməsi Orta əsrlər Avropasında güclü legitimlik mənbəyi yaratdı. [Hummer, 2006]

Katolik Kilsəsi Orta əsrlər Avropasında hakim dini və siyasi qurum kimi hökmdarların legitimləşməsində mühüm rol oynamışdır. Papalar əhəmiyyətli səlahiyyətlərə sahib idilər və xaric etmə və ya qadağa kimi aktlar vasitəsilə monarxların qanuniliyinə təsir göstərə bilirdilər. Monarxlar qanuniliyini artırmaq və hakimiyyətini çətinliklərdən qorumaq üçün Kilsənin razılığını

almağa çalışırdılar. Papalar və dünyəvi hökmdarlar arasında yepiskopların təyin edilməsi ilə bağlı qarşıdurma olan *İnvestisiya Münaqişəsi* dini və siyasi legitimliyin bir-birinə bağlı təbiətini göstərirdi. 1122-ci ildə bu münaqişənin *Uorms Konkordatu* adlandırılan həlli yepiskopların təyin edilməsi ilə bağlı Kilsə ilə dünyəvi hökmdarlar arasında anlaşma nəticəsində siyasi hakimiyyətin legitimləşməsində Kilsənin rolunu təsdiq etdi.

Orta əsrlər Avropası feodalizmdən daha mərkəzləşdirilmiş monarxiyalara keçərkən, legitim kral hakimiyyətinin inkişafı hakimiyyətin legitimləşməsində həlledici əhəmiyyətə malik oldu. İngiltərədə *Magna Carta* kimi hüquqi kodekslərin yaranması hətta monarxların da müəyyən qanunlarla bağlı olması fikrini vurğulayırdı. İngiltərə Parlamenti kimi nümayəndə məclislərinin yaradılması birgə idarəetmə ideyasına töhfə verdi. Bundan əlavə, kral məhkəmələrinin yaradılması və qanunların kodlaşdırılması qanunvericilik bazasına əsaslanan legitimliyin dərk edilməsinə kömək etdi. Müəyyən edilmiş qanunlara uyğun hökmranlıq edən və təbəələrinin hüquqlarını qoruyan monarxlar ədalətin legitim keşikçiləri hesab olunurdular. [Hummer, 2006]

İslam sivilizasiyasının çiçəklənməsi və İslam imperiyalarının genişlənməsi ilə əlamətdar olan Orta əsr İslamı siyasi hakimiyyəti formalaşdıran fərqli legitimlik mənbələrinin inkişafına səbəb oldu. Xilafət Məhəmməd peyğəmbərin vəfatından sonra yaranmış bir qurum kimi Orta əsrlər İslamında legitimlik mənbələrində mərkəzi rol oynamışdır. Xəlifələr müsəlman cəmiyyətinin (ümmətinin) liderləri kimi xidmət edən Peyğəmbərin siyasi və dini varisləri hesab olunurdular. Legitimlik xəlifənin İslam prinsiplərinə sadıqlığından və onların müsəlman aləmində birliyi qoruyub saxlamaq qabiliyyətindən irəli gəlirdi.

“Doğru yol göstərən xəlifələr” adlandırılan Raşidun xəlifələri İslamda xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Onların legitimliyi Məhəmməd peyğəmbərlə sıx əlaqəsi və Quran və Sünne (Peyğəmbərin rəvayətləri) əsasında hökm sürməyə sadıqlığı ilə əlaqələndirilirdi. İslam coğrafiyası genişləndikcə, xilafət anlayışı da inkişaf etdi, müxtəlif sülalələr İslami idarəçiliyi şərtlərinə əsaslanaraq öz legitimlik iddialarını irəli sürdülər. [Labidi, 2022]

Orta əsrlər İslamında şəriət Quran və Hədisdən əldə edilən sistemli hüquqi və etik çərçivə rolunu oynayır. Siyasi hakimiyyətin legitimliyi hökmdarın şəriət prinsiplərini həyata keçirmək və dəstəkləmək öhdəliyi ilə mürəkkəb şəkildə bağlı idi. Hökmdarlardan İslam şəriətinə uyğun olaraq ədalətlə idarə etmələri, fərdlərin hüquqlarını müdafiə etmələri və ictimai ədaləti qorunmasını gözlənilirdi. Qazı (İslamda məhkəmə hakimi) şəriət əsasında mübahisələrə baxaraq idarəçiliyin legitimliyinin təmin edilməsində həlledici rol oynamışdır. Şəriətin siyasi strukturlara inteqrasiyası qanuni idarəetmənin ilahi qanunlara uyğunlaşmağı tələb etdiyi fikrini gücləndirdi.

Beyət anlayışı və ya beyət əhdi orta əsrlər İslamında mühüm legitimlik mənbəyi idi. Hökmdarlar, istər xəlifələr, istərsə də əyalət valiləri simvolik sədaqət jesti olaraq müsəlman cəmiyyətindən beyət istəyirdilər. Beyət hökmdarın hakimiyyətinə cəmiyyətin razılığını bildirən rəsmi müqavilə idi və çox vaxt ədaləti qorumaq, ümməti qorumaq və İslam prinsiplərinə uyğun hökm sürmək kimi şərtləri ehtiva edirdi. Beyət ictimai müqavilə rolunu oynayır, siyasi hakimiyyətin ötürülməsi mexanizmini təmin edirdi və müsəlman cəmiyyətinin kollektiv iradəsinə əsaslanan legitimlik anlayışını bərqərar edirdi. [Labidi, 2022]

Orta əsrlər İslamında siyasi hakimiyyətin formalaşmasında və legitimləşməsində din alimləri, hüquqşünaslar və sufi təriqətləri mühüm rol oynamışdır. Alimlər hökmdarlara dini göstərişlər verir, idarəçilik və İslam prinsiplərinə riayət olunmasını təmin etmək məsələlərində onlara məsləhətlər verirdilər. Ulmanın (din alimlərinin) dini müdrikliyin keşikçiləri kimi qəbul edilməsi dini hakimiyyətlə siyasi legitimlik arasında əlaqəni gücləndirirdi. Təsəvvüf təriqətləri mənəvi təlimlərə və əxlaqi davranışlara əhəmiyyət verərək legitimlik mənbələrinə öz töhfələrini vermişlər. Sufi liderləri kifayət qədər nüfuza malik idilər və hökmdarlar öz ictimai-siyasi legitimliyini artırmaq və daha geniş müsəlman icması ilə əlaqə yaratmaq vasitəsi kimi onların razılığını əldə etməyə çalışırdılar. [Labidi, 2022]

4.Nəticə

Legitimliyin mənbələri hər zaman bu günkü kimi hüquqi və iqtisadi dayaqlara əsaslanmırdı. Məsələn, qədim Çində legitimlik anlayışı fəlsəfi fikirlərin, mədəni inancların və tarixi presedentlərin mürəkkəb qarşılıqlı təsirindən irəli gəlirdi. Cənnət Mandatı, Konfutsiçilik və leqalizm hər biri hökmdarların öz səlahiyyətlərini legitimləşdirməyə çalışdıqları fərqli mənbələr təmin edirdi. Bu mənbələr arasında dinamik qarşılıqlı əlaqə qədim Çinin siyasi mənzərəsini formalaşdırmış, sülalələrin yüksəlişinə və süqutuna təsir etmiş və Çin siyasi fikrinin davamlı irsinə töhfə vermişdir.

Qədim Yunanıstanda isə legitimlik anlayışı vətəndaş iştirakının, fəlsəfi düşüncələrin, mifoloji rəvayətlərin və fəzilət axtarışının birləşməsindən yaranmışdır. Afina demokratiyası vətəndaşların cəlb edilməsinə xüsusi diqqət yetirməklə, legitimliyin iştirakçı modelinin əsasını qoymuş, Platon və Aristotel kimi filosoflar isə siyasi hakimiyyəti legitimləşdirən keyfiyyətlərə dair nüanslı perspektivlər təklif etmişdir. Mif və dinin qarşılıqlı təsiri legitimliyin ilahi əsaslarını daha da gücləndirmiş, *arete* anlayışı isə legitim hakimiyyətin qurulmasında fəzilətin vacibliyini vurğulamışdır.

Qədim Hindistanda isə legitimlik anlayışı mənəvi, sosial və fəlsəfi idealların zəngin qobelenində dərin kök salmışdır. Dharma hökmdarlara kosmik nizamı və etik prinsipləri qorumaq üçün rəhbərlik edən mənəvi kompas

kimi xidmət edirdi. Padşahlıq, ictimai nizam və ilahi qanunilik kimi bir-birinə qarışan anlayışlar hökmdarları öz xalqı və kosmik səltənətlə bağlayaraq legitimliyin mənbələrini gücləndirirdi. Artha və Kautilyanın Arthaşastrasının fəlsəfi töhfələri hökmdarlar üçün praktiki təlimatlar formalaşdırır, maddi rifah və mənəvi salehlik arasında mürəkkəb tarazlığı vurğulayırdı.

Qədim Romada legitimliyin mənbələri çoxşaxəli olub, mifologiya, hüquqi əsaslar, dini simvolizm, sabitlik və rifahı təmin etmək qabiliyyətinin birləşməsinə əsaslanırdı. Həm Respublikada, həm də İmperiyada aşkar olan siyasi hakimiyyətlə ilahi əlaqələrin birləşməsi Roma hökmdarlarının öz hakimiyyətini legitimləşdirən rəvayətlərin formalaşmasında adaptasiya qabiliyyətini nümayiş etdirirdi.

Orta əsrlər Avropasında legitimlik anlayışı feodal münasibətlərinin, dini inancların və inkişaf edən siyasi strukturların mürəkkəb dinamikası ilə formalaşmışdır. Feodalizm legitimlik üçün sosial və iqtisadi zəmin yaratmış, papa hakimiyyəti hökmdarlara dini legitimliyi aşlamışdır. Kral hakimiyyəti inkişaf etdikcə legitimlik mənbələri genişlənərək qanunlara riayət və subyektlərin hüquqlarının müdafiəsini əhatə etmişdir. Orta əsrlər İslamında isə legitimlik anlayışı xilafətdə, şəriətin həyata keçirilməsində və beyət əhdində dərin kök salmışdır. Siyasi və dini amillərin qarşılıqlı təsiri hökmdarların İslam prinsiplərinə uyğun idarə etmələrinin vacibliyini vurğulayaraq, legitimliyin mənbələrini müəyyən edirdi.

ƏDƏBİYYAT

1. Ci, J. (2019). *Democracy in China: The Coming Crisis*. Harvard: Harvard University Press, 432 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctvqmp2j6>
2. Edwards, C. (1993). *The Politics of Immorality in Ancient Rome*. Cambridge: Cambridge University Press, 448 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511518553>
3. Forsdyke, S. (2005). *Exile, Ostracism, and Democracy: The Politics of Expulsion in Ancient Greece*. Princeton: Princeton University Press, 360 p. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7srvc>
4. Hummer, H. J. (2006). *Politics and Power in Early Medieval Europe: Alsace and the Frankish Realm, 600-1000*. Cambridge: Cambridge University Press, 320 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511497209>
5. Jha, D. N. (1998). *Ancient India in Historical Outline*. Delhi: Manohar Publishers & Distributors, 227 p. <https://ia800507.us.archive.org/0/items/AncientIndiaInHistoricalOutlineByD.N.Jha/Ancient%20India%20in%20Historical%20Outline%20by%20D.N.Jha.pdf>

6. Labidi, R. (2022). *İslam hukukundaki şura sistemi ile demokrasi sisteminin karşılaştırması*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 104 s.
7. Rosenfeld, M. (1994). *Constitutionalism, Identity, Difference, and Legitimacy: Theoretical Perspectives*. Durham: Duke University Press, 448 p. <https://doi.org/10.1215/9780822396406>
8. Tempest, K. (2011). *Cicero: Politics and Persuasion in Ancient Rome*. London: Bloomsbury Academic, 273 p. <https://www.bloomsbury.com/uk/cicero-9781441154828/>

REFERENCES

1. Ci, J. (2019). *Democracy in China: The Coming Crisis*. Harvard: Harvard University Press, 432 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctvqmp2j6> (In English).
2. Edwards, C. (1993). *The Politics of Immorality in Ancient Rome*. Cambridge: Cambridge University Press, 448 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511518553> (In English).
3. Forsdyke, S. (2005). *Exile, Ostracism, and Democracy: The Politics of Expulsion in Ancient Greece*. Princeton: Princeton University Press, 360 p. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7src> (In English).
4. Hummer, H. J. (2006). *Politics and Power in Early Medieval Europe: Alsace and the Frankish Realm, 600-1000*. Cambridge: Cambridge University Press, 320 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511497209> (In English).
5. Jha, D. N. (1998). *Ancient India in Historical Outline*. Delhi: Manohar Publishers & Distributors, 227 p. <https://ia800507.us.archive.org/0/items/AncientIndiaInHistoricalOutlineByD.N.Jha/Ancient%20India%20in%20Historical%20Outline%20by%20D.N.Jha.pdf> (In English).
6. Labidi, R. (2022). *İslam hukukundaki şura sistemi ile demokrasi sisteminin karşılaştırması*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 104 s. (In Turkish).
7. Rosenfeld, M. (1994). *Constitutionalism, Identity, Difference, and Legitimacy: Theoretical Perspectives*. Durham: Duke University Press, 448 p. <https://doi.org/10.1215/9780822396406> (In English).
8. Tempest, K. (2011). *Cicero: Politics and Persuasion in Ancient Rome*. London: Bloomsbury Academic, 273 p. <https://www.bloomsbury.com/uk/cicero-9781441154828/> (In English).